

TL 2037 Türklerin Moğol ve Tunguz Kökenli Komşuları

Öğretim Üyesi: Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Can Teziç

13. Hafta

Amur Bölgesindeki Soy Gruplarının Hareketleri ve Etnik Gruplar İçerisindeki Yerleri (I)

Çin ve Rus İmparatorlukları arasındaki sınır değişimleri de gerek bölgedeki demografik yapıyı gerekse göçleri derinden etkileyen faktörlerden biridir. Kuşkusuz bölgenin siyasi haritasının sürekli değişmesi aidiyetler üzerinde de etkili olmuştur.

1689 Nerçinsk Antlaşması ve 1858-1860 Aigun ve Pekin Antlaşmaları arasında geçen süreç içerisinde bölgenin demografik yapısında değişiklikler gözlemlenmektedir. Bu değişimlerden ilki 17. yüzyılda Aynu nüfusu Aşağı Amur bölgesinde güçlü iken, 19. yüzyılın ikinci yarısında büyük çoğunluğu asimile olmuştur. Sadece soy grupları içerisinde bazı gruplar kimliklerini koruyabilmişlerdir. Bunun dışında Ussuri, Sungari ve Amur nehrinin orta kısmında Mançu ve Jucher 'ler varken bu iki antlaşma arasında geçen süreç içerisinde Nanay' lar Ussuri (Khabarovsk), Gorin nehri, Ussuri – Sungari nehir havzaları ve orta Amur bölgesi arasındaki alana göç etmişlerdir. Zamanla bölgedeki Nanay ilerleyişi daha da genişlemiş daha önceleri Oroç ve Udegeylerin yaşamış oldukları Sikhote Alin sıra dağlarının batı yakasındaki nehirlerin üst kısımlarına yayılarak buradaki zengin balık bölgelerini ele geçirmişlerdir. Bu sırada Oroç ve Udegey'ler ise sık ormanlık Sikhote Alin dağlarına çekilmişler ve zaman içerisinde balıkçılığın yanında avcılıkta yaşamları için önemli bir uğraş olmuştur.

Balık rezervi bakımından zengin olan Amur nehrinin sağ kıyısına yerleşen kalabalık Nanay nüfusu hem daha kalabalık hem de soy nüfusları bakımından daha eskidir. Bu soy gruplarının başlıcaları bazen Ulçiler arasında da rastlanabilecek olan Hojer, Tumali, Gail, Beldy ve Ujal soy gruplarıdır. Diğer yandan gerek balık rezervleri bakımından gerekse nüfus bakımından görece seyrek olan nehrin sol kıyısı konargöçer avcı Tunguz popülasyonu açısından çekici bir yer olmuştur. Dolayısı ile Amur nehrinin sol kıyısı, Ussuri ve Sungari, etnik olarak çok daha homojen bir yapıya bürünmüştür. Amur ve Ussuri nehirlerinin sağ kıyısı ise etnik olarak daha homojen bir yapıya sahiptir.

Nanay'lar geleneksel olarak kendi içlerinde farklı gruplara ayrılmaktadırlar. Bu gruplardan ilki Manguni (Amur insanı) olarak isimlendirilmektedir ve Amur nehrinin sağ kıyısında yaşamaktadırlar. Bu grup Goldi (Üst Nanay) ve Hejen (aşağı Nanay) olarak iki farklı alt gruba ayrılmaktadır. Akaniler ise, bir başka Nanay alt grubudur. Bu grup daha önceden de belirttiğimiz gibi Amur nehrinin sol kısmına yerleşerek Nanay alt gruplarından Akanileri oluşturmuşlardır. Akani kelimesi Nanay dilinde köle anlamına gelmekte ve Mançu-Çin dönemindeki köleliğe referans vermektedir.

Bölgeye kuzeyden gelen geyik yetiştiricisi Tunguz kökenli soy grupları (Kile, Samara, Digor, Gayer, Haytanin ve diğer gruplar) Mançulardan sayıca fazla olup Nanay ve farklı etnik gruplarla karışmışlardır. Kile (Kili, Kilen) soy grubu 17 yüzyılda Yakut ve Vilyuy merkezlerine kayıtlıdırlar. Daha sonra güneye göç etmişler ve bu gün Nanay, Ulçi, Nivkh ve Ulta olarak adlandırılan etnik grupların içerisinde yer almaktadırlar.

Samagir'ler ise yine Gorin nehri çevresine yerleşen Tunguz kökenli

bölgede dikkati çeken bir başka önemli soy grubu olup 1897 nüfus sayımında Nanay ve Ulçi'ler içerisinde tespit edilmişlerdir. Kile, Samagir, Birkan ve diğer gruplar ise Amur nehrinin sol kıyısında yoğunlaşan diğer Tunguz kökenli soy grupları olarak Nanay' ların bir başka alt grubunu oluşturmaktadırlar.

Ulçiler içindeki soy gruplarına bakıldığı zaman Nanaylar içinde de bulunan Rosugbular önde gelen soy gruplarından. Diğer taraftan Çaisallar Nanay yerleşim birimlerine göç etmelerine rağmen Ulçi ritüellerine devam etmektedirler. Nanaylar arasında artık kutlanmayan ayı kültü kutlamaları Çaisallar tarafından kutlanmaya devam etmektedir. Yine Ulçi topraklarında bulunan Hojen, Ujal, Jatala, Dankan gibi soy gruplarının Nanaylar dan dönüştüğü düşünülse de Ulçiler içerisinde de farklılıklarını korumaktadırlar. Buna en çarpıcı örnek ise kadınların ayı pişirmelerine izin verilmesi ve bazı tabuları ayı kültü kutlamalarında seyretmeleri gibi.

Pildunchaların ata toprakları Udege ve Nanaylara yakın olan Gur (Khungari) nehri civarında bulunmaktadır. Bu bölgeden Amur nehrine göç etmişlerdir. Bu bölgede Udy nehrinde bir Nanay soy grubu olan Tumuliler ile savaşmışlar daha sonra Gorin nehrine Pilud vadisine yerleşmişler ve yeni bir soy ismi almışlardır. 19. Yüzyıla gelindiğinde Pildun nehrinden Udy nehrine göç ettiler ve burada Joloko ve Jolmaki olmak üzere iki farklı bölgeye yerleştiler. Daha sonraki dönemde ise Amur'a göç ettiler ve burada Pilduncha olarak 20. yüzyılda da varlıklarını sürdürebildiler. Ayrıca bu grup Ulçi yerleşim birimleri olan Kolochom, Dudi ve Klinovkada da yaşamaktadırlar.

Ulçi olarak kendini gösteren bir başka soy grubu ise Çerullar olup Ulçi ve Nivh köylerine dağılmış vaziyette yaşamlarını sürdürmekte olan bu grupta çift dillilik görülmektedir. Bir başka önemli soy grubu

ise Dechuliler'dir. Hala-doha birliği ile Dechuli, Gulmahuncha, Egdemseli, Sulncha ve Koloncho gibi soy grupları ile birleşmişler halen ayrı şekilde Ayı kùltù kutlamaları ve gökyüzüne adak ritüeller yapmaktadırlar.

Aynu kökene sahip olan, Kuisali soy grubu halen Aynu ritüellerini yapamaya devam ederken Ul'çi etnik ve dil özelliklerini taşıyan soy gruplarıdır. Benzer şekilde Ulçi topraklarında çift kùltürlü Ulçi – Nivkh ve Ulçi – Tunguz soy grupları bulunmaktadır.

Oroçların sözlü tarihlerine bakıldığı zaman geyik yetiştiricisi bir geçmişe sahip oldukları ortaya çıkmaktadır.

Kaynak:

Teziç, M.C. (2019) Aşağı Amur Bölgesindeki Soy Gruplarında Rtnogenez Süreçler. Modern Türklük Araştırmaları. Cilt 16. Sayı.3, s 495-512.